

A VÁCI-ÚT REGÉNYE

tündöklés és hanyatlás után új fejezethez érkezett

A leszerelt gyárak sorsa — A kiárusított gépek tönkretették a szerszámgépgyárakat — A kisiparos családi üzemek ujjaéledése

A múlt század nyolcvanas éveiben kezdődött a Váci-út regénye. A káposztáskertek és a mocsaras dűlők eltűntek és egymásután emelkedtek az égnek a gyárkérmények. A munka dübörgő ritmusa mellett épített Budapest hidat a Váci-út tengelyében, Újpest felé.

Gyárakból épült meg ez a híd és minden egyes telep új fejezete volt az iparosodás regényének. Budapest centrális fekvése rendkívül alkalmas volt az ipartelepek létesítésére. Ehhez járult még a remek vasúthálózat és hús év alatt a Váci-út fölött húzódnó füsttengerből olyan nevek emelkedtek ki, mint Ganz, vagy a Wörner, a Schlick—Nicholson, a Vulkán, amelyek világhírnevet jelentettek, a magyar ipar hírnevét.

A Váci-úton ma már nincsen dübörgés. A kérmények kihültek, a műhelyek némák, csupán az ócskavaskereskedések szaporodtak el. A háború után egyszerre kiderült, hogy gépiparunk tulságos nagyra volt méretezve, a külföld elzárkózott és a gyárak egymásután csukták be kapukat.

Ma már alig néhány gyár dolgozik, erősen lecsökkentett üzemmellel. A Vulkán gépgyár, amelyet 1893-ban alakítottak, megszűnt; megszűnt a Magyar—Belga, megszűnt a Lauffer gépgyár; nem dolgoznak a Wörner gyárban, amelynek óriási műhelyeit belepte a por, csupán egy kis részében folyik a munka. Valamikor négyszáz munkás fordult be reggelként a kapu, most néhány tucat ember siet a műhelyek felé. Az Első Magyar Gazdasági Gépgyár valaha ezer emberrel dolgozott. Jelenleg ötvennyolc munkása van a gyárnak. Az egész világon ismertek voltak a gazdasági gépgyár gépei. A föld minden államában szállították, de a rossz gazdasági viszonyok megbénították munkáját.

A másik nagy hallgató üzem a Schlick gépgyár, amely valamikor 1500 munkásnak adott kenyeret. A gyárat teljesen leszerelték, ugyancsak leszerelték a Vulkán és Wörner gyárat, berendezésüket ócskavasnak adták el. A Láng gépgyárnak csak egy részében folyik a munka s ugyancsak redukált üzemmellel dolgozik a Csavargyár és a Ganz—Danubius hajógyár is. A tapasztalat azt mutatja, hogy a kisebb üzemek jobban szembe tudtak szállni a gazdasági válsággal, mivel azok többé-kevésbé még ma is megtalálják a számításukat.

A zordon és kölvárosias Váci-út átváltozott. Levegőjét már nem szennyezi be a gyárkérmények füstje, nem üvöltenek déli időben kórusban a szirénák. Idillikus hely lett a Váci-út, forgalma sem olyan zsúfolt mint régen, csupán szombatokint és vasárnap áramlik végig rajta a weekendzők tömege.

Elnéptelenedik a munkásnegyed

Szomorú látvány egy leszerelt gyár, a berendezése ócskavasok kezébe kerül. A szerszámgépeket potom pénzért eladják. Az üzem megszüntetése és a gyárak leszerelése következtében olyan kínlát keletkezett szerszám- és munkagépekben, hogy ebbe belebukott néhány gépgyár, így többek között a Vulkán gépgyár is. A gyárat széthordják, vasberendezéseit elfűrészelik és a telek parcellázás alá kerül.

A Váci-út környékén elcsendesedtek a munkásutcák is. A munkásság kivándorol. Elmegy olyan helyekre, ahol még füstölögnek a gyárkérmények, vagy tengő-lengő napszámos lesz, esetleg a vidékre szivárogo. A Gömb-utca 20-as számú házában például összesen hat lakó lakik, holott azelőtt negyvenöt család lakott az épületben.

Érdekes, hogy az újonnan alakuló gyárak nem költözködnek a Váci-útra. Újpestre, Óbudára, vagy Szentlőrincre teszik telepeiket.

A Váci-úton egyetlenegy textilgyár sem épül, a Váci-út regénye egyelőre véget ért, illetve új fejezethez közeledik.

Kertesvillák és weekendtelepek támadása a kihült gyárak ellen

Bármilyen sötétnek is tűnik ez a kép, mégsem reménytelen, mert a Váci-út környékén valami egészen új dolog kezdődik. A Lipót-körút felől már mélyen benyomult a gyárvárosba az új, modern nagyvárosi kultúra. A Vigszínház háta mögött pompás palotasorok épültek fel és az építkezés előreláthatólag a Dunapart felé fog húzódní. Az Angyalföld sivár mezőin egymásután emelkednek a családiházak, a csinos kertes villák és magán a Váci-úton is mélyreható változások figyelhet meg a szemlélő. Új épületek emelkednek a magasba, modern, derős házak takarják el az omladozó gyárfalakat, északról pedig a weekendtelepek és a csónakházak intéznek támadást a Váci-út ellen, alattomosan megkerülve a hallgató gyártelepeket, amelyeket végül is ki fognak tűnni helyükről.

szabad embereket, akik otthon a saját műhelyükben, a saját házaikban dolgoznak.

„Táskások” — a jövő hirnökei

Magyarországon, sajnos, ez még nincs megszerveve. A szakemberek szerint az elektrifikálási programmal egyidőben lehetne végrehajtani a kisipar újrászervezését. A kisiparos olcsó árammal hajtott motorjával szabadon dolgozhatik. Még mindig az a helyzet, hogy az apró szükségleti cikkeknek hetven százalékát külföldről szerezjük be. Nincs például Magyarországon varrótűgyártás, nincs számbavehető reklámciikk gyártás. Ezekért az apró szükségleti tárgyakért évente milliók mennek ki az országból. Kicsiben máris megindult a decentralizálási mozgalom. Van a mesterembereknek egy fajtája, akiket táskásoknak hívnak: kis rézöntők, kovácsok, lakatosok, akik egész héten otthon dolgoznak a konyhában berendezett apró műhelyeikben. Azután szombatonként táskába rakják az elkészített iparcikkeiket, végigjárják a kereskedőket és darabonként adják el nekik az otthon gyártott dolgokat. A kereskedők szívesen vásárolnak tőlük, mivel megbízható és jó árut készítenek.

A táskások kilencven százaléka a Váci-úton, a hallgató nagyüzemek környékén lakik. A Váci-út monumentális regénye befejeződött és minden jel arra mutat, hogy megindul az új fejezet, a folytatás ezernyi kis kézműves otthonában.

P. L.